

Сарміна Г.Л., пошукувач,
Інститут філології, асист.,
Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка

КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ І ТАКТИКИ ВВІЧЛИВОСТІ В НІМЕЦЬКОМОВНИХ ШАНТАЖНИХ ЛИСТАХ

Стаття присвячена проблемі дослідження комунікативних стратегій і тактик ввічливості в німецькомовних шантажних листах, виокремленню засобів вербалізації ввічливості, характерних для німецькомовних шантажних листів, визначена роль та розкриті чинники, що зумовлюють принципи і мотиви застосування мовленнєвих формул ввічливості.

Ключові слова: комунікативна стратегія і тактика, кримінальна комунікація, аналіз тексту, шантажний лист

Статья посвящена проблеме исследования коммуникативных стратегий и тактик вежливости в немецкоязычных шантажных письмах, выделению средств вербализации коммуникативных стратегий и тактик вербальной вежливости, характерные для немецкоязычных шантажных писем, определена роль и раскрыты факторы, которые обуславливают принципы и мотивы применения речевых формул вежливости.

Ключевые слова: коммуникативная стратегия и тактика, криминальная коммуникация, анализ текста, шантажное письмо

The article is devoted to the investigation problem of communication strategies and tactics in German blackmail letters. The linguistic realizations of these CS, the role and factors that cause principles and reasons of politeness formulas application were determined.

Key words: communication strategy and tactic, criminal communication, text analysis, blackmail letter

Зростаюча увага лінгвістичної спільноти до комунікативних взаємодій у сфері кримінальної комунікації свідчать про становлення перспективного напрямку сучасної мовознавчої науки – криміналістичної лінгвістики. Однією із ключових проблем цієї галузі лінгвістики є проблема дослідження мовної реалізації комунікативних стратегій і тактик ввічливості. Загальнотеоретичні основи дослідження комунікативних стратегій і тактик вербальної ввічливості було закладено вітчизняними та зарубіжними вченими,

зокрема у працях П. Брауна, І. Верлена, К. Дерна, О.І. Іссерс, Є.В. Ключєва, С. Левінсона, Дж. Ліча, Х. Люгера, Г.Г. Почепцова, О.П. Сковороднікова. Проте мовні засоби реалізації ввічливості в німецькомовних шантажних листах ще не досліджувались. Саме цей факт і визначає **актуальність** праці.

Об'єктом дослідження є комунікативні стратегії і тактики ввічливості в німецькомовних шантажних листах, **предметом** – прагмалінгвістичні характеристики їхніх стратегій і тактик, а також засоби, за допомогою яких реалізуються мовні форми ввічливості. **Матеріалом** є 1134 текстів автентичних німецькомовних шантажних листів.

Загальна проблема дослідження полягає у відсутності комплексного аналізу комунікативних стратегій і тактик ввічливості, засобів їхнього вираження у німецькомовних шантажних листах, що передбачає розв'язання таких **завдань**:

- уточнити поняття "комунікативна стратегія ввічливості" і "комунікативна тактика ввічливості";
- визначити авторську мотивацію застосування комунікативних стратегій і тактик ввічливості у німецькомовних шантажних листах;
- розглянути основні типи стратегій і тактик ввічливості;
- проаналізувати та виокремити мовні засоби реалізації стратегій і тактик ввічливості;
- окреслити перспективи подальших досліджень.

Вчинки, за скоєння яких передбачена кримінальна відповідальність, нерідко характеризуються багатою комунікативною діяльністю злочинця. Специфіка таких злочинів полягає в тому, що вони здійснюються шляхом застосування численних продуктів мовної діяльності. До таких злочинів зараховують шантаж, наклеп, дифамації, заклики до протиправної діяльності, вимагання тощо. Оскільки процес комунікації характеризується прагненням мовців досягти комунікативної мети, вони намагаються дотримуватись комунікативних норм задля забезпечення ефективної комунікації, що відбито у певних стратегіях і тактиках.

На вивченні норм і правил комунікативної поведінки (за різних умов спілкування) зосереджена значна увага лінгвістів упродовж останніх років. Так, О. Сковородніков надає таке визначення цим поняттям: "Мовна (комунікативна) стратегія – це загальний план або "вектор" мовної поведінки, який виражається у виборі системи продуманих мовцем поетапних мовних дій; лінія мовної поведінки,

що прийнята на основі усвідомлення комунікативної ситуації в цілому й спрямована на досягнення кінцевої комунікативної мети в процесі спілкування" [Сковородников 2004, 6]. Сутність застосування комунікативної стратегії полягає в організації мовних дій для певного впливу на співрозмовника в ході циклу або фази спілкування таким чином, щоб їх результатом була зміна значень його релевантних параметрів в потрібному напрямі [Сухих, Зеленская 1998, 42]. Кожна комунікативна стратегія характеризується певним набором мовних тактик, які, на думку О. Сковороднікова, є конкретними мовними кроками у процесі здійснення мовної стратегії; мовна дія (мовний акт або сукупність декількох мовних актів) відповідає тому чи іншому етапу в реалізації мовної стратегії та спрямована на вирішення приватного комунікативного завдання цього етапу [Сковородников 2004, 6]. Отже, реалізація відповідних мовних тактик має забезпечити досягнення комунікативної мети спілкування.

Застосовуючи різноманітні комунікативні стратегії і тактики, мовець, як правило, має на меті досягнути своїх цілей, уникнути конфліктів та підтримати гармонійні відносини між комунікативними партнерами. Характер відносин між комунікантами та результат спілкування залежать від уміння володіти способами висловлювання, серед яких чільне місце посідає комунікативний "Принцип Ввічливості" [Leech 1983]. Ввічливість можна позначити як різновид комунікативної стратегії уникнення конфліктів. Принцип Ввічливості є також складовою Принципу Кооперації між мовцями, який визначає застосування усіх можливих способів запобігання або уникнення комунікативного конфлікту.

При дослідженні вербальної реалізації комунікативних стратегій ввічливості більшість вчених спираються на так звану теорію "обличчя". Цей термін був вперше введений до наукового обігу Е. Гоффманом [Goffman 1986], а в лінгвістичних дослідженнях П. Брауна та С. Левінсона набув значення "соціального іміджу" [Brown, Levinson 1987]. На думку вчених, це поняття позначає певну соціальну територію, яка містить не тільки особистий простір мовця, але і поле його когнітивної діяльності. Для пояснення цієї теорії П. Браун і С. Левінсон виокремлюють поняття "позитивної" та "негативної" ввічливості, яка, на їх думку, є засобом корекції соціального "обличчя" мовця [Brown, Levinson 1987, 61, 70]. Негативна ввічливість ґрунтується на встановленні дистанції між

учасниками комунікації, а позитивна – на зближенні комунікантів. При цьому розрізняються три основних типи стратегій ввічливості:

– пряме вираження змісту, яке є доречним при надзвичайних обставинах, або в тому випадку, коли адресант має владу над адресатом;

– стратегії позитивної ввічливості, які слугують сигналом для співпраці;

– стратегії негативної ввічливості, які застосовуються з метою приховати агресивні наміри.

Ці стратегії необхідно застосовувати при так званих "Face-threatening acts (FTA)", тобто таких мовних актах, які загрожують соціальному "обличчю" мовця [Brown, Levinson 1987]. Ці акти можемо позначити як комунікативні стратегії і тактики, які можуть зашкодити позитивному іміджу адресата або адресанта; вони спрямовані на обмеження дій учасників комунікації та створюють загрозу комунікативної невдачі. Так, метою багатьох комунікативних стратегій і тактик ввічливості в мовних діях злочинців є вуалювання та пом'якшення сприйняття злочину.

Комунікативні стратегії ввічливості є широко вживаними і в німецькомовних шантажних листах. Цей тип тексту злочинного змісту характеризується брутальним змістом, наявністю погрози або вимагання, залякуванням або здійсненням тиску на жертву. Дослідження автентичних текстів шантажних листів свідчить про широке використання мовленнєвих формул ввічливості, що, на перший погляд, суперечить типовим уявленням про кримінальних характер комунікації між злочинцем та його жертвою:

▫ *Ich möchte Sie ganz lieb bitten mir einen Betrag von 50000 DM in einem Umschlag an einem Ort zu hinterlegen. Wir bieten Ihnen folgenden Vorschlag zur Vermeidung von weiteren Unannehmlichkeiten, aufgrund der Sachlage und Kenntnisse glaubwürdiger Quellen, an, eine Geldspende in Höhe von US 70000.- für "Die Ärmsten der Armen dieser Welt" zu leisten!*

*Sehr geehrte Damen und Herren, ich beglückwünsche Sie zu der Leistung in den xxxx Märkten und zu Ihrer neuen Flasche mit Drehdeckel. An diesem großen Erfolg hätte ich gerne Anteil. Bitte teilen sie uns im interesse ihrer kunden schnellstmöglichst mit ob sie zu der zahlung bereit sind.*¹

---

¹ Пунктуацію та орфографію прикладів шантажних листів збережено

Хоча деякі із наведених прикладів характеризуються іронічним забарвленням, більшість з них є прикладом бізнес-комунікації, яку відбито в елементах офіційного та ділового листування. Використання ввічливих форм у зверненні має ефект цинічного залякування жертви на підсвідомому рівні за принципом "Давай домовимося по-доброму".

Поясненню феномену ввічливості в шантажних листах сприяє з'ясування мотивації шантажиста. На наш погляд, серед основних мотивів використання мовленнєвих формул ввічливості в шантажних листах є такі:

- репрезентація процесу шантажу як бізнесу, ділової справи;
- прагнення шантажиста діяти професійно, збільшуючи свою самооцінку, та бажання бути сприйнятим серйозно;
- впевненість злочинця в тому, що його мовна компетенція є свідченням його загальної (фахової) компетенції;
- намір завуалювати власний злочин, зменшити кримінальний зміст шантажного тексту;
- бажання створити власний позитивний імідж.

Отже, "позитивне обличчя" відповідає бажанню індивідуума бути ґрунтовно сприйнятим та оціненим належним чином. Метою такої ввічливості є збереження іміджу інтерактанта, незважаючи на злочинний зміст його дій, які дискредитують шантажиста [Lüger 2001, 6]. Ввічливість також не зменшує вплив так званих "неминучих" активів, які мають виключити можливий опір адресанта. Під ввічливістю тут можна розуміти таку форму поведінки, яка має зменшити сприйняття у адресанта негативного "обличчя" автора та створити його позитивний імідж [Haferland, Paul 1996, 15]. Шантажні листи містять чимало ілюстративних прикладів.

Проведений аналіз дав нам можливість виокремити такі засоби вербалізації ввічливості в німецькомовних шантажних листах.

1) конструкції із модальним дієсловом: *möchten* і *dürfen*

▫ *Ich möchte von Ihnen 250000 Euro erhalten. Ich möchte Sie davon überzeugen, dass es Ihrem Interesse entspricht, an mich zu zahlen. Ich möchte Ihnen mitteilen, in welchen Schritten sich meine Förderung erhöht, wenn Sie sich viel Zeit lassen mit der Bestätigung der Zahlungsbereitschaft. Wir möchten Sie davon in Kenntnis setzen, dass wir eine einmalige Zahlung von 300000,-Euro von Ihnen erwarten. Nach meinem ersten Brief möchte ich mich heute erneut melden, weil es ein paar Veränderungen und Neuerungen gegeben haben. Bevor ich diese beiden Schritte realisiere, möchte ich Ihnen jedoch die Möglichkeit geben, den an mir begangenen "Irrtum" zu korrigieren,*

so dass ich die oben beschriebenen Maßnahmen nicht ergreifen muss. Wir dürfen Ihnen versichern, dass wir alle polizeiüblichen Methoden kennen und erkennen können.²

2) кон'юнктив (*modus conjunctivus*) як засіб вираження мовної ненав'язливості; здебільшого він вживається у сполученні із модальними дієсловами:

▫ Das wäre kein besonders guter Neuanfang für uns beide. Ich würde mir wünschen, daß Du schnellstens Dich wieder für einen Laden entscheidest. Wir möchten sie nochmal eindringlich davor warnen Dritte einzuschalten, da dies zu einer sofortigen Weiterleitung Ihrer Akte an die zuständige Staatsanwaltschaft führen würde. Wir könnten Ihnen verraten wer wir sind, doch müssten wir sie dann liquidieren. Die Folgen wären fatal für sie. Wir könnten Sie fertig machen, so dass Sie in Europa keinen Fuß mehr fassen würden, aber wir wollen keine Menschen vernichten, sondern den Menschen helfen;

3) умовні підрядні речення, первинна позиція яких підкреслює ввічливе забарвлення фрази:

▫ Sollten wir gefasst werden, werden wir als Selbstmordattentäter in die Kriminalgeschichte der BRD eingehen. Sollten Sie die Polizei oder andere Dienste einschalten, werden Sie die Million behalten. Sollte diese Scheitern, gibt es ein schon angedeutetes Dilemma, da wir nicht mündlich mit Ihnen in Kontakt treten. Sollte die Anzeige nicht erscheinen, wird alles seinen Lauf nehmen. Sollte es nicht zu Erfüllung unserer Forderung kommen, werden zwei Medieninhaber öffentlichen Zugang an den Unterlagen finden. Sollte der Geburtstagsgruß nicht erscheinen, werden wir sofort vorbereitete Maßnahmen durchführen!

4) евфемізми:

▫ Wir hoffen auf gute Zusammenarbeit. Wir, da wir schon seit Jahren für Sie in den Filialen tätig sind, bitten Sie für unsere Verschwiegenheit und treue Mitarbeit, um eine Sonderprämie. Ich hoffe auf eine reibungslose Abwicklung und bitte, keine Mitarbeiter einzuweißen. Ich verweise auf unsere Schreiben vom März und auf Auszahlung einer Gewinnbeteiligung an Mitarbeiter und teile Ihnen mit, daß die Angelegenheit nun abgewickelt werden kann. Machen Sie Ihrem Titel Ehre und Klären die Angelegenheit schnellstens zur Zufriedenheit aller beteiligten. Wir bieten Ihnen folgenden Vorschlag zur Vermeidung von

---

² Джерел ілюстративного матеріалу не зазначено; їх подано у формі, наданої автору з боку Федерального відомства кримінальної поліції Німеччини (без зазначення джерел)

weiteren Unannehmlichkeiten, auf Grund der Sachlage und Kenntnisse glaubwürdiger Quellen, an, eine Geldspende in Höhe von US 70.000. – für "Die Ärmsten der Armen dieser Welt" zu leisten.

5) мовні акти:

– привітання та прощання

▫ *Sehr geehrte Damen und Herren; Guten Tag, meine Damen und Herren; Mit freundlichen Grüßen; Wir verbleiben mit freundlichen Grüßen etc.*

– мовні акти прохання:

▫ Bitte keine Sender, keine Einfärbung der Banknoten, keine fortlaufenden Seriennummern der Banknoten, keine Manipulation der EC Karten, keine sonstige Manipulationen oder Überwachungen. Bitte kein unnützes Geld und Zeit für Nachforschungen ausgeben. Bitte berücksichtigen Sie auch, dass der Aufwand der Übergabe mit der Höhe der Forderung erheblich ansteigt. Bitte schließen Sie aus dem moderaten Ton des Briefes nicht auf eine fehlende Bereitschaft zum Handeln. Bitte schicken Sie keine "Helden", die meinen, in Eigeninitiative gegen mich vorgehen zu müssen. Und bitte keine dummen Tricks mit den Scheinen!

– мовні акти подяки:

▫ Danke für Ihr Schreiben. Wir bedanken uns für gute Zusammenarbeit!!! Einen besonderen Dank gilt dem Herrn von der Revisionabteilung. Danke für dein verständnis, deine hilfe und deine vertraulichkeit. Danke fuer Ihre Antwort. Wir bedanken uns recht herzlich bei Ihnen.

– мовні акти вибачення:

▫ Bitte entschuldigen Sie das ich zu faul bin fehlerfrei zu schreiben. Und entschuldigen Sie das ich mich vor ein paar Tagen Eintritt in Ihr Haus verschafft habe und mich an Ihrem Kühlschrank vergriffen habe. Entschuldigung aber es bleibt keine Wahl sie wurden ausgewählt.

– мовні акти жалю:

▫ Sollten Sie bedauerlicherweise auf unsere forderungen nicht eingehen, sind wir gezwungen, einige ausgewählte produkte von ihnen oder von ihren tochterunternehmen für den menschlichen verzehr ungeniessbar zu machen. Leider mussten wir feststellen, das ihr tochterunternehmen unsere forderungen in kleinster weise erfüllt hat. Leider sind sie mit von uns gewählter weg nicht einverstanden wofür wir verständnis aufbringen aber darauf bestehen müssen weil das der einzige mögliche weg für uns ist. Bedauerlicherweise werde ich, um Sie zum Einlenken zu veranlassen, die Schwere meiner Aktionen der Hohe der Forderung anpassen müssen. Da wir leider keine Alternative finden, um die deutsche Öffentlichkeit über Busch Pläne zu informieren, sehen wir

uns gezwungen willkürlich zu handeln um dies zu erzwingen durchzusetzen. Leider werden Sie jetzt gezwungen sein, zu reagieren. Leider wurde unseren Forderungen nicht nachgekommen. Es wäre schade, wenn Ihrem Enkelkind etwas geschehen muss.

Зрозуміло, ввічливість не є конститутивним елементом шантажного процесу, тому цей феномен вимагає додаткового пояснення. Продукування тексту шантажного листа є дещо складним для укладача внаслідок відсутності типових текстових зразків, що змушує його орієнтуватися на відомі йому типи текстів із повсякденного життя та пристосовувати свій текст до них. Як правило, такими прикладами є зразки із літератури, кінофільмів тощо. Укладаючи листа шантажист послуговується конвенціалізованою комунікативною формою. Так, на думку К. Бюхле, ввічливість є конститутивною ознакою комунікації, яка реалізується у формі листування; її відсутність є порушенням типових соціальних та мовних конвенцій [Büchle 2001, 250]. Проте, Х. Люгер вважає, що ввічливість не має спеціального статусу, а є певною нормою [Lüger 2001, 18]. Згідно з цією позицією, ввічливість не є стратегією, а звичайним комунікативним ритуалом [Lüger 2001, 11]. На нашу думку, метою вживання формул ввічливості у шантажному листі є зменшення шантажного змісту, обмеження очікуваного опору реципієнта, намагання видати шантажний лист до форми прохання.

Наведені теоретичні і практичні результати дослідження дають підстави зробити такі висновки: мовленнєві формули ввічливості активно репрезентовано в німецькомовних шантажних листах. Специфікою комунікативних стратегій і тактик ввічливості в шантажних листах є їхній некооперативний характер, оскільки вони не спрямовані на встановлення та підтримку партнерських відносин. Основними стильовими ознаками вираження таких комунікативних стратегій і тактик є надмірність та змішення стилів (напр., змішення елементів офіційно-ділового і вульгарних варіантів розмовного стилю).

Вивчення мовних актів ввічливості на матеріалі текстів шантажних листів має суттєве значення не тільки для пояснення процесів спілкування злочинців, але і для вивчення їхнього мовного портрету. **Перспективи досліджень** полягають також у подальшому опрацюванні та вивченні жанрових особливостей німецькомовних шантажних листів.

1.Сковородников А.П. О необходимости разграничения понятий "риторический прием", "стилистическая фигура", "речевая тактика",

"речевой жанр" в практике терминологической лексикографии / А.П. Сковородников // Риторика↔Лингвистика. Вып.5: сб. статей.– Смоленск: СГПУ, 2004. – С. 5-11 2. *Сухих С.А., Зеленская В.В.* Прагмалингвистическое моделирование коммуникативного процесса. – Краснодар: Кубанск. гос. ун-т, 1998. – 159 с. 3. *Brown P.,S.Levinson* Politeness: Some Universals in Language Use. – Cambridge: Cambridge University Press, 1987. – 345 p. 4. *Büchle K.* Probleme sprachlicher Höflichkeit in der Briefkommunikation (deutsch-spanisch) / К.Бüchle // H.Lüger Höflichkeitsstile. – Frankfurt: Lang, 2001. – 248s. 5. *Dern C.* Autorenerkennung. – Stuttgart: Richard Boorberg Verlag, 2009. – 225s. 6.*Goffman E.* Interaktionsrituale. – Frankfurt: Suhrkamp Verlag, 1986. – 291p. 7. *Haferland H., Paul I.* Eine Theorie der Höflichkeit / H.Haferland, I.Paul // Osnabrücker Beiträge zur Sprachtheorie 52. – Oldenburg: Red, 1996. – p.7–69 8. *Leech G.N.* Principles of pragmatics. – London: Longman, 1983. – 250p. 9. *Lüger H.H.* Höflichkeit und Höflichkeitsstile / H.H.Lüger // Höflichkeitsstile. – Frankfurt: lang, 2001. – s.3–23. 10. *Werlen I.* Vermeidungsritual und Höflichkeit / I.Werlen // Deutsche Sprache 11. – Berlin: Erich Schmidt Verlag, 1983. – s.193-218.

Семілетко В.І., к.пед.н., зав. каф., доц.,
Білоцерківський національний аграрний університет

ИНТЕРНЕТ-ТЕРМИНЫ ЯК ФЕНОМЕН КУЛЬТУРИ. ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ

У статті розглядаються труднощі адекватного перекладу Інтернет термінів українською мовою, які часто виникають через їх імпліцитне значення як концепту американської культури.

Ключові слова: *Інтернет термін, феномен культури, адекватний переклад.*

В статтє рассматриваются трудности адекватного перевода Интернет терминов на украинский язык, зачастую возникают благодаря их имплицитному значению как концепта американской культуры.

Ключевые слова: *Интернет термин, феномен культуры, адекватный перевод.*

Existing problems of adequate translation of Internet terms into Ukrainian language quite often emerge due to their implicit meaning as an American culture concept.

Key words: *Internet term, concept of culture, adequate translation.*